

KESKUSTELUA

Seikko Eskola

PROFESSORI HEMÁNUKSEN ARVOSTELUN JOHDOSTA

Professori Pertti *Hemánus* on *Politiikassa* 2/74 arvioinut tutkimustani »Yhdysvaltain lehdistö ja Suomen kriisi». Arvostelu noudattelee kirjoittajan tutkimuksesta antamaa asiantuntijalausuntoa. Kun siinä ei ollenkaan ole otettu huomioon lausuntoa vastaan toisessa yhteydessä esittämiäni huomautuksia, pyydän tilaa seuraaville reunamerkinnoille.

1. En missään ole kieltänyt, että »tosiasiainformaatio ja kannanotot kietoutuvat todellisuudessa monin tavoin toisiinsa». Tämä on otettu huomioon myös tutkimuksessani. Totean kuitenkin, että ne anglosaksisessa lehdistöperinteessä on pyritty erottamaan. Tutkimus on osaltaan sen selvittämistä, missä määrin tässä onnistuttiin.

2. *Hemánus* kaipaa tutkimukselta »uudenlaista otetta ja uusia metodisia ratkaisuja», mutta ei katso sellaisiin päästyn. Tällainen on kuitenkin jo koko tutkimuksen perustavoite: historian tutkimuksen keinoin selvitetyn tapahtumakulun ja niistä kertovien uutisten antaman kuvan vertaaminen toisiinsa ja sen pohjalla tapahtuva informaation paikkansapitävyyden selvittäminen. Tämän paikkansapitävyyden kriteerinä on käytetty Jörgen *Westerståhlin* objektiivisuuskäsitteen erittelyä. En ole kuitenkaan kritiikittömästi hyväksynyt *Westerståhlin* erittelyä, vaan kehittänyt sitä eteenpäin. Olen merkittävin osin yhtynyt *Hemánuksen* arvostaman Lars *Furhoffin* siihen kohdistamaan kritiikkiin ja mennyt vielä sitä pitemmälle asettaessani kyseenalaiseksi myös *Furhoffin* hyväksymän totuuskomponentin tarkistamisen *Westerståhlin* soveltamalla tavalla. Metodisesti uutta on myös tapahtumakokonaisuuden käsitteen käyttäminen relevanssia arvioitaessa. Nämä kokonaisuudet on muodostettu tutkimuksen nykyisen kuvan mukaan.

3. *Hemánus* moittii minua siitä, etten »tee selväksi missä määrin luotan mihinkään extra media datoihin». Historiallisen metodin alkeiskurssiin kuuluu, ettei mikään lähde ole luotettava tai epäluotettava yleensä. Sen luotettavuus riippuu kussakin yksityistapauksessa siitä nimenomaisesta tarkoituksesta, mihin kysymykseen siltä haetaan vastausta. Sen vuoksi ei ole mitään mieltä tällaista yleistä luotettavuutta eri tutkimuksista ja muista lähteistä

esittääkään, jos niitä halutaan käyttää yksityisten uutisten paikkansapitävyyden kriteereinä. Tutkimuksessa kunkin lähteen arvo siinä tarkkaillun historiallisen tapahtuman todistajana on punnittu siinä konkreettisesti yksityiskohdassa käsitellyn kysymyksen kannalta. Tutkimukseni ilmestyi Suomen Historiallisen Seuran sarjassa Historiallisia tutkimuksia. Niinpä oli syytä odottaa lukijoilta historiallisen metodin perusasiat ja tieteellisessä keskustelussa paljon käsitelty 1941 tapahtumia koskeva kirjallisuus ja lähdemateriaali tunnetuiksi.

Niin yksityisten uutisten paikkansapitävyyttä kuin tapahtumakokonaisuuksia selvittäessäni olen käyttänyt kaikkea relevanttia tutkimusta. Luottamus kuhunkin tietoon käy ilmi siitä, miten sitä kussakin yksityistapauksessa on käytetty. Muistutukset olisi tehtävä näissä yhteyksissä, ei yleisesti. Myös neuvostoliittolaisia tutkimustuloksia on käytetty. Mikäli asiaa ei ollut kirjallisuudessa luotettavasti selvitetty, suoritettiin extra media dataja koskeva selvitys arkistoissa alkuperäismateriaalilla. Olisi kiinnostavaa tietää, missä konkreettisesti kohdassa on päädytty virheellisiin tuloksiin. Hemánus ei esitä sellaisesta ainoatakaan esimerkkiä.

4. Kun loppuluvussa totean »uutisinformaation täyttäneen verraten hyvin objektiivisuuden yleiset kriteerit» (s. 172), siihen liittyy lukuisia varauksia, minkä Hemánus kuitenkin jättää mainitsematta. Huomautan samalla, että lehtien uutisvälityksen objektiivisuuden arviointi edellyttäisi tuloksia vertailtavissa olevista muista tutkimuksista. Niiden puuttuessa yleisarviointi on vaikeaa. Tämäkin varaus jää Hemánukselta mainitsematta. Kaikki tutkimuksessa tosiasiasällöltään virheellisiksi osoittautuneet uutiset on käsitelty teoksessa yksityiskohtaisesti ja verrattu historian tutkimuksen keinoin saatuihin tietoihin a.o. tapauksesta. Näin on saatu ne puolisataa virheellistä uutista, jotka kukin on käsitelty luvussa III. Paikkansapitäneitä taas ei jo tilankaan vuoksi ollut mahdollista yksityiskohtaisesti esitellä.

5. Kysymys kielenkäytön neutraalisuudesta. Kun puhutaan vaikuttamisesta kielen avulla tilanteessa, jossa jonkin maan tiedotusvälineet käsittelevät sille itselleen ideologisesti vieraita tai etäisiä maita, on korostettava, että neutraalisuutta on arvioitava sen lehdistön ja sen yleisön kielenkäytön kannalta, joka informaatiota harjoittaa ja ennen kaikkea joka on informoinnin kohteena. Sen sijaan ei ole mahdollista lähteä siitä kulttuurista, josta informoidaan. Nyt käsitellyssä tutkimuksessa neutraalisuutta on siis tarkasteltava amerikkalaisen lehdistön ilmaisun ja amerikkalaisen yleisön vastaanottokyvyn kannalta. Tällöin arviointiperusteena on ollut se, esiintyikö ko. ilmiöistä hyväksyviä vai hylkääviä arviointeja amerikkalaisen lehdistön yleisen kielenkäytön puitteissa. — Hemánuksen tavoitteet johtaisivat siihen, että vaadittaisiin amerikkalaisessa lehdistössä käytetyn marxilaista terminologiaa. Perillemeno ja puolueettomuus tuskin olisivat tuossa yleisössä ja tuossa tilanteessa siitä parantuneet.

7. Taustatiedoista. Huomautan johdannossa, että talvisodan aikana ja sen jälkeen Suomesta kirjoitettiin erittäin paljon. Amerikkalainen lehdistö ei keväällä 1941 aloittanut Suomen asiain käsittelyä mistään tyhjiöstä. Tämä on otettava huomioon vaadittaessa taustainformaatiota Hemánuksen tarkoittamalla tavalla.

8. Professori Hemánuksen väite, että samaistan objektiivisuuden sellaiseen kuvaan tapahtumista, »joka vastaa Eskolaa miellyttävissä historiantutkimuksissa annettua kuvaa, joka on nähty Eskolaa miellyttävästä näkökulmasta ja joka on esitetty Eskolaa miellyttävällä kielellä». Tuo on tietysti vaara, joka jokaisen tutkijan on tiedostettava. En voi kuitenkaan olla toteamatta: minua miellyttävät historiantutkimukset, jotka on tehty tämän tieteen pelisääntöjen mukaan. Tutkimusten käytössä tämä on ollut mittapuuna. Käytetyt tutkimukset ovat tarkastelleet asioita eri näkökulmista C. L. Lundinista Arvi Korhoseen ja neuvostoliittolaisiin sotahistorioihin.

9. Professori Hemánuksen jättää kokonaan käsittelemättä sellaiset muissa yhteyksissä tunnustusta saaneet osat tutkimuksesta, jotka koskevat Suomea käsittelevän tiedon teitä Yhdysvaltain lehdistöön ja amerikkalaisen lehdistön mielipiteen muodostusprosessia.